

การศึกษาปัญหาการเลียนแบบลายผ้าทอพื้นเมืองอีสาน และโมเดลทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น

The Study of Problems in Imitation Northeastern Fabric Style and Model Law for Protection of Folklore

ธัญญธร อินศร (Tuyatorn Insorn)¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ กล่าวถึงความสำคัญของคติพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folklore) อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย แต่ยังไม่มียกเว้นกฎหมายใดให้ความคุ้มครองแก่กรรมสิทธิ์โดยตรง ทั้งนี้เพราะโดยลักษณะพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบางกรณีอาจไม่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หรือในบางกรณีอาจมีลักษณะเป็นงานสร้างสรรค์อันเป็นสาธารณะ (Public Domain) ซึ่งเป็นงานที่ล่วงเลยกำหนดอายุความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ดังนั้นบุคคลใดก็ตามย่อมสามารถนำงานนั้นไปใช้ได้โดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจนำไปสู่การเคลื่อนถิ่น และฉกฉวยเอาไปซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมไทยโดยชาวต่างชาติได้

จากการศึกษาพบว่า ทั้งกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ ต่างตระหนักและให้ความสำคัญแก่กรรมดังกล่าว ซึ่งในระยะเริ่มแรกจะให้ความคุ้มครองโดยใช้บทบัญญัติกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่ก็ยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสมได้ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิดที่จะกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะ (Sui generis) ขึ้นมาบังคับใช้แก่กรรม ซึ่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้จัดทำร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการอนุรักษ์ และให้ความคุ้มครองแก่คติพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประเทศต่างๆ สามารถนำรูปแบบและหลักการกฎหมายดังกล่าวไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในประเทศ และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของตนได้

ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบปัญหาการถูกล่วงละเมิดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชาวต่างชาติ ฉะนั้นเพื่อเป็นการปกป้องและให้ความคุ้มครองแก่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติจึงควรบัญญัติกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะขึ้นมาเพื่อให้ความคุ้มครองแก่กรรมดังกล่าวนี้

Abstract

This study scrutinized the inadequacies of legal protective measures for one of Thailand's most important cultural heritage's, Thai Folklore. The study shows that currently there is no law or copyright provision that directly protects the rights of those who created these legends. The reasons for this lack of protection can be traced to the fact that the nature or characteristic of Folklore does not fall under the laws of intellectual property. Folklore is often considered to be in the public Domain, and as such, it does not receive perpetual protection. The absence of these protective measures fosters fraud and infringement.

This study found that the problem is not unique to Thailand. Developed and developing countries alike have expressed equal concern and given similar attention to this issue. In an effort to stem the problem some countries have begun the process of protection by applying provisions of existing copyright laws. Since these laws are inherently inadequate, some legal professionals have exhorted to resurrecting laws, Which have specific provisions (Sui generis) to apply to a particular case. The study also found that the World Intellectual Property Organization (WIPO) has responded to growing international concern and prepared a new law that may be used by interested countries as a model for their own use.

Thailand is one of many countries experiencing infringement by foreigners on the rights of creation of Folklore. This study encourages the prevention of such actions and advocates protection of our nation's heritage. The study further supports the development of specific laws related to the protection of these national assets.

คำสำคัญ : กฎหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น ลายผ้าพื้นเมืองอีสาน

Keywords : Law for Protection of Folklore, Northeastern Fabric Style

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 7, ประจำวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

บทนำ

ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านศิลปะและวัฒนธรรมมาแต่ครั้งอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งมีอยู่ในทั่วทุกภาคของประเทศ ได้มีการสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนโดยไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นจึงถือว่าเป็นงานสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังนั้นจึงมีผู้นำมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไปใช้ได้โดยไม่มี การควบคุม เพราะถือว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันได้มีการนำเอาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไปใช้อย่างไม่เหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ จึงทำให้มีการดัดแปลงงานศิลปะพื้นบ้านให้ผิดไปจากแบบแผนดั้งเดิม ซึ่งอาจทำให้สูญเสียคุณค่าและเอกลักษณ์ของชาติได้ อีกทั้งยังเป็นช่องโอกาสให้ต่างชาติสามารถเกลี้ยกลืน และฉกฉวยเอาไปซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติได้ง่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความสูญเสียที่ไม่อาจประมาณค่าได้ อีกประการหนึ่งด้วย ดังนั้นจึงควรหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อให้ความคุ้มครองแก่กรณีดังกล่าว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิวัฒนาการ ตลอดจนสภาพปัญหาการเลียนแบบลายทอผ้าพื้นเมืองอีสาน และการลักลอบนำเข้าผ้าเลียนแบบลายผ้าทออีสาน ในเขตจังหวัดอุดรธานี หนองคาย มุกดาหาร กาฬสินธุ์ และสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบกับการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งการวิจัยเชิงเอกสารนั้นจะเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการ อันได้แก่ หนังสือ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ เพื่อศึกษาในเชิงกฎหมายเปรียบเทียบ

สำหรับการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ สัมภาษณ์บุคคลผู้ประกอบอาชีพค้าผ้าในบริเวณตลาดชายแดนจังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และอุดรธานี เพื่อให้ทราบถึงขบวนการลักลอบค้าผ้าพิมพ์ลายเลียนแบบลายผ้าทอพื้นเมืองอีสาน นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในการทอผ้าพื้นเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์และสุรินทร์ จำนวนทั้งสิ้น 18 คน เพื่อให้ทราบถึงกรรมวิธีการทอและโอกาสความเป็นไปได้ในการที่ชาวต่างชาติจะศึกษาและเลียนแบบการทอลายผ้าพื้นเมืองอีสาน โดยได้นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาความ (Description)

ผลการศึกษา

การทอผ้านับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของคนอีสาน เพราะลวดลายบนผืนผ้าได้สะท้อนให้เห็นถึงสัญลักษณ์ทางความเชื่อในวิถีการดำรงชีวิต สถานภาพ และบทบาทของหญิง ตลอดจน ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรสาว ซึ่งสื่อสารผ่านการถ่ายทอดวิชาทอผ้าให้ แก่กัน อีกทั้งศิลปะการทอผ้ายังสะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียม และคุณค่าของชุมชนในสังคมชนบท (วิทยา วิชาเรื่อง, 2543) และภูมิปัญญาของคนที่ได้ทอผ้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอีกด้วย

อย่างไรก็ดีภาคอีสานนับเป็นบริเวณที่มีกลุ่มชนหลายเชื้อสายอาศัยอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเชื้อสายลาว (วราพรรณ ชัยชนะศิริ, 2542) ดังนั้นการที่ชาวอีสานมีความแตกต่างทางเชื้อสายจึงนำไปสู่ความแตกต่างทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ซึ่งทำให้การทอผ้าของแต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์ของตนเองมากขึ้น (วราพรรณ ชัยชนะศิริ, 2542) และนำไปสู่ความแตกต่างของลายผ้าในลักษณะของลายผสม ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ลายอีสานเหนือ ลายอีสานกลาง และลายอีสานใต้ ซึ่งเขตอีสานเหนือและอีสานกลาง เคยอยู่ภายใต้การปกครองของชาวลาวในสมัยอาณาจักรล้านช้าง ส่วนเขตอีสานใต้เคยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรเขมร (วราพรรณ ชัยชนะศิริ, 2542) อีกทั้งจังหวัดต่างๆ ของภาคอีสานซึ่งตั้งอยู่บริเวณแถบรอยต่อ

ชายแดนของประเทศและมีอาณาบริเวณติดต่อกับประเทศลาว และเขมรนั้น กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้จะมีความสัมพันธ์กันในรูปของเพื่อนบ้าน ดังนั้นจึงทำให้ลักษณะทั้งทางด้านเชื้อชาติ และศิลปวัฒนธรรมของคนแถบนี้มีลักษณะผสมผสานกันทางวัฒนธรรม (ประไพ เจริญบุญ, 2540) อย่างไรก็ตามวิถีวัฒนธรรมทางด้านผ้าทอของประเทศตะวันออกนับเป็นงานฝีมือที่เลื่องชื่อมานานไม่ว่าจะเป็นผ้าทอของไทย ลาว พม่า เขมร ล้วนมีลวดลายวิจิตร ซึ่งคิดค้นและสืบทอดกันมาด้วยสมองและความคิดของคนรุ่นเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมีเอกลักษณ์เฉพาะตน (วราพรพรรณ ชัยชนะศิริ, 2542) ดังนั้น ในความคล้ายคลึงกันของลายผ้าทอมีพื้นเมืองของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าว จึงสามารถจำแนกลักษณะทางศิลปลวดลายผ้าได้ว่าเป็นของชาติใด โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเอกลักษณ์ของลายผ้าเป็นสำคัญ เพราะผ้าทอพื้นเมืองดังกล่าวจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกันเสียทีเดียว*

ทั้งนี้ลายผ้า นับเป็นสาระสำคัญที่ดึงดูดความสนใจ และเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าประเภทสิ่งทอ โดยเฉพาะลายผ้าพื้นเมืองดั้งเดิมของอีสาน เช่น ลายขิด ลายมัดหมี่ ยังคงเป็นที่นิยมในหมู่บ้านไม่เสื่อมคลาย จากการสำรวจข้อมูลการค้าผ้าในจังหวัดอุดรธานี หนองคาย และมุกดาหาร (ระหว่างวันที่ 1-6 มิถุนายน 2546) ผู้วิจัยพบว่าได้มีการผลิตและนำเข้าผ้าพิมพ์ลายเลียนแบบลายผ้าพื้นเมืองอีสาน (ลายมัดหมี่) และผ้าทอเลียนแบบลายผ้าพื้นเมืองทางภาคเหนือของไทย (ลายน้ำไหล) โดยหากเป็นผ้าพิมพ์ลายพื้นเมืองอีสานซึ่งพบที่จังหวัดหนองคาย และมุกดาหาร ในหมู่ผู้ค้าผ้าจะเรียกกันว่า “ผ้าลาว” สำหรับผ้าทอมีเอกลักษณ์แบบลายผ้าทอพื้นเมืองทางภาคเหนือ ซึ่งได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่า มักพบที่ตลาดชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งในหมู่ผู้ค้าผ้าจะเรียกกันว่า “ผ้าพม่า” ผ้ายดังกล่าวนี้มีราคาสูงกว่าของไทยมากโดยขบวนการผลิตและนำเข้าผ้าประเภทนี้จะลำเลียงเส้นทางจากจีน ผ่านมายังเวียดนาม และเข้าสู่ลาวตามลำดับ อย่างไรก็ตามผู้ให้สัมภาษณ์บางรายได้ให้ข้อมูลว่า

ผ้ายดังกล่าวมีแหล่งผลิตอยู่ในประเทศลาวโดยมีนายทุนเป็นชาวเวียดนาม ทั้งนี้ผลกระทบจากการลอกเลียนแบบลายผ้าพื้นเมืองเช่นว่านี้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ธุรกิจวงการค้าผ้ามูลค่าขั้นต่ำ 10 ล้านบาทเป็นอย่างน้อย อีกทั้งยังทำให้ผู้ซื้อเข้าใจผิดว่าประเทศไทยผลิตสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการละเมิดสิทธิในภูมิปัญญาพื้นบ้าน และนำไปสู่ความสูญเสียมรดกของชาติอีกประการหนึ่งด้วย

อนึ่งการให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น นั้นสะท้อนให้เห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 46 มาตรา 69 มาตรา 81 มาตรา 289 และมาตรา 295 อย่างไรก็ตามจากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folklore) พบว่าในประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดให้ความคุ้มครองแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง ทั้งนี้กฎหมายที่น่าจะเกี่ยวข้องแก่กรณีอยู่บ้างคงได้แก่

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งได้มีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าลายผ้าทอมีพื้นเมืองดั้งเดิมนับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทหนึ่งเพราะเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตครั้งโบราณ จนไม่สามารถทราบได้ว่าใครเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นเจ้าของภูมิปัญญานั้น (Originality) กรณีดังกล่าวจึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ (ศยามล ไกรยูรวงศ์, 2543) อย่างไรก็ตาม มีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่ากรณีที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย คงเป็นเพราะการสร้างสรรคงานนั้นเกิดขึ้นก่อนที่กฎหมายลิขสิทธิ์จะถูกตราขึ้นตามกฎหมายไทย ดังนั้น ถึงแม้จะทราบว่าใครเป็นผู้สร้างงานก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองได้ตามกฎหมายเนื่องจากในขณะสร้างสรรคงานนั้นไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด

นอกจากนี้นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์มุ่งให้สิทธิเด็ดขาดเพื่อ

* ศึกษาเพิ่มเติมได้จากงานวิจัย เรื่อง การศึกษาปัญหาการเลียนแบบลายผ้าทอพื้นเมืองอีสาน และโมเดลทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดย ธัญญธร อินศร ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2546

คุ้มครอง “บุคคล” ซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล แต่กฎหมายลิขสิทธิ์ไม่ถือว่ากลุ่มบุคคลหรือชุมชนมีฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิ ซึ่งในความเป็นจริงกลุ่มบุคคลหรือชุมชนในประเทศกำลังพัฒนาก็คือผู้ที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั่นเอง (จักรกฤษ ควรพจน์, 2543) ในขณะที่นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าการสร้างงานร่วมกันโดยกลุ่มบุคคล หรือชุมชนนั้นในทางกฎหมายย่อมถือได้ว่ามีลักษณะเป็นหุ้นส่วน ดังนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามการที่กลุ่มบุคคลหรือชุมชนไม่ได้รับความคุ้มครองในทางลิขสิทธิ์คงเป็นเพราะลักษณะพิเศษของสังคมไทยที่มีน้ำใจให้แก่กัน จึงไม่มีเจตนาหวงกันไว้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

อีกประการหนึ่งก็คือ กฎหมายลิขสิทธิ์ มีความประสงค์ที่จะส่งเสริมการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เพื่อให้ข้อมูลความรู้แพร่หลายไปสู่สาธารณชน แต่ความมุ่งหมายของประเทศกำลังพัฒนาในการปกป้องคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คือเพื่อป้องกันการแสวงหาผลกำไรทางการค้า และไม่ให้ความรู้แพร่หลายออกไปโดยไม่มีการรับรู้ถึงสิทธิของชุมชน (จักรกฤษ ควรพจน์, 2543)

นอกจากนี้ งานสร้างสรรค์ที่มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่นลายผ้าทอมือพื้นเมือง ซึ่งช่างทอรุ่นใหม่ได้นำลายเก่าดั้งเดิมมาดัดแปลง* ให้สวยงามนับเป็นงานศิลปะประยุกต์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ ซึ่งหากงานดังกล่าวหมดอายุความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์แล้ว งานนั้นจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์อีกต่อไป และจะตกเป็นสมบัติสาธารณะ (Work in Public Domain) ซึ่งบุคคลใดๆ ก็ย่อมมีสิทธิใช้สอยงานนั้นได้โดยไม่มีข้อจำกัด

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ซึ่งเมื่อพิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสถานะเป็นความรู้สาธารณะ ซึ่งบุคคลใดจะหวงกันโดยอ้างสิทธิทางกฎหมายไม่ได้ นอกจากนี้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิ

ปัญญาท้องถิ่นมักเกิดจากการค้นพบ หรือเป็นความรู้ที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จึงขาดลักษณะของการเป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ อีกทั้งกฎหมายสิทธิบัตรมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมการแข่งขันทางการค้า และยกระดับการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ฉะนั้นความรู้ที่จะได้รับความคุ้มครองจึงต้องมีลักษณะที่สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้ แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมิได้ให้ความสำคัญกับการผลิตทางอุตสาหกรรม หากแต่มุ่งคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น ดังนั้นจึงขาดคุณสมบัติที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าว (จักรกฤษ ควรพจน์, 2543)

พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 ซึ่งเมื่อพิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ที่ได้มีการถ่ายทอดกันมาจากคำบอกเล่าของคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งความรู้เหล่านี้มักถูกเปิดเผยสู่สาธารณชนแล้ว จึงทำให้ขาดคุณสมบัติของการเป็นความลับทางการค้า (จักรกฤษ ควรพจน์, 2543)

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์เพื่อให้การปกป้องคุ้มครอง สงวนรักษา และอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ทั้งนี้ ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัตินี้ ได้บัญญัติว่า

“โบราณวัตถุ” หมายความว่า “สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับ

* ศึกษาเพิ่มเติมได้จากธัชชัย ศุภผลศิริ “องค์ประกอบมูลฐานของงานอันมีลิขสิทธิ์” วารสารกฎหมายนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 9(1) หน้า 173-190 กรุงเทพฯ 2527.

ประวัติของสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี”

“ศิลปวัตถุ หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยฝีมือ อย่างประณีต และมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ”

จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นว่า “ศิลปวัตถุ” นั้นกฎหมายมิได้กำหนดว่าต้องเป็นของโบราณเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่ทำขึ้นใหม่ก็อาจเป็นศิลปวัตถุได้หากมีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด คือทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ (โรงเรียนสวนบุญโญปถัมภ์ ลำพูน, 2547)

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าผ้าทอมือพื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษและได้นำมาเป็นผ้าต้นแบบในการเรียนรู้การทอลายผ้าโบราณนั้นจึงอยู่ภายใต้ขอบเขตการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ในฐานะที่เป็นศิลปวัตถุประเภทหนึ่ง อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้มิได้ให้ความคุ้มครองครอบคลุมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกประเภทแต่อย่างใด

จึงเห็นได้ว่า สมบัติอันมีค่าของประเทศกำลังพัฒนา คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้รับการพัฒนามาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนกลับไม่ได้รับการรับรองว่าเป็นสิทธิในทางกฎหมาย (จักรกฤษ ครอบงำ, 2543)

เปรียบเทียบกฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในต่างประเทศ

ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศต่างตระหนักว่าผลงานซึ่งเกี่ยวข้องกับคดีพื้นบ้านนับเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งในอดีตได้มีการนำผลงานเกี่ยวกับคดีพื้นบ้านไปใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยไม่เหมาะสม และไม่เคารพต่อสิทธิทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดงาน อีกทั้งยังนำงานไปปรับเปลี่ยนรูปแบบตามความต้องการของตลาด ซึ่งถือว่าการบิดเบือน และตัดทอนความทรงคุณค่าของงานลง (WIPO, 1998) ดังนั้นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้จึงได้พยายามสร้างกฎหมายในการนำงานที่เกี่ยวข้องกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ โดยได้บัญญัติไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์

การบัญญัติกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศจีนในปี ค.ศ. 1990 ได้ชี้ให้เห็นว่า มีเจตนารมณ์เพื่อปกป้องคุ้มครองการแสดงออกในงานซึ่งเกี่ยวข้องกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตามมาตรา 6 ของกฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติเพียงว่า “กฎหมายซึ่งกำหนดไว้เพื่อปกป้องลิขสิทธิ์ในการแสดงออกซึ่งงานอันเป็นคดีพื้นบ้าน จะต้องตราขึ้นโดยรัฐสภาแห่งรัฐ”

กฎหมายของจีนมิได้กำหนดคำนิยามใดๆ ไว้เลย แต่ดูเหมือนว่าบทบัญญัติได้กำหนดขึ้นตามข้อเท็จจริงเพื่อป้องกันการนำออกแสดงซึ่งงานที่เกี่ยวกับคดีพื้นบ้าน โดยลักษณะข้อกฎหมายจะโน้มเอียงไปทางด้านของระบบการปกครองซึ่งมีลักษณะเอียงซ้าย (WIPO, 1998) ส่วนกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศเวียดนามในปี ค.ศ. 1994 ก็ได้มีบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกันกับจีน กล่าวคือ “การปกป้องคุ้มครองการโอนลิขสิทธิ์ในงานที่เกี่ยวข้องกับคดีพื้นบ้าน จะต้องกำหนดขึ้นโดยรัฐบาล” (WIPO, 1998)

กฎหมายของประเทศบาร์บารโดส, แคมรูน, สาธารณรัฐแอฟริกา กลาง และศรีลังกา ได้บัญญัติไว้ว่า “หากไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้แต่ง แต่มีเหตุผลที่ใช้เป็นหลักในการสันนิษฐานได้ว่า ผู้แต่งเป็นพลเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับประเทศ เช่นนี้ถือว่างานนั้นเป็นของชุมชนหรือกลุ่มของชุมชนนั้น” (WIPO, 1998) ทั้งนี้ทุกประเทศจะมีบทบัญญัติกฎหมาย “ลิขสิทธิ์” เพื่อปกป้องคุ้มครองงานที่เกี่ยวข้องกับคดีพื้นบ้าน ซึ่งค่อนข้างจะให้อำนาจที่หลากหลายแก่องค์กรของรัฐที่จะปฏิบัติตามสิทธิ ซึ่งองค์กรเหล่านั้นมักจะเป็นกระทรวงหรือหน่วยราชการที่มีศักยภาพและมีความเหมาะสม นอกจากนี้กฎหมายของแต่ละประเทศจะมีบทบัญญัติที่แตกต่างกันไปตามระบบการปกครอง และระบบสังคมอีกด้วย

กฎหมายของประเทศบาบาโดส, บูรุนดี, คองโก และกานา ได้มีบทบัญญัติเพื่อรองรับสิทธิบางประเภท นั่นก็คือ “สิทธิในการนำสินค้าเข้า” ภายใต้กฎหมายดังกล่าวได้ห้ามมิให้นำเข้ามาภายในประเทศและแจกจ่ายสิ่งที่เป็นงานอันเกี่ยวข้องกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

หรือการแปล การปรับเปลี่ยนรูปแบบ หรือการจัดเตรียม
ใดๆ เพื่อการนั้น โดยปราศจากการมอบอำนาจโดยชอบ
ธรรมจากเจ้าหน้าที่ (WIPO, 1998)

กฎหมายของประเทศเบนิน, แคนเมอรูน, สหพันธ
รัฐแอฟริกากลาง, ซิสี่, คองโก, กานา, มอโรคโค และ
เซเนกัล ได้บัญญัติถึงกรณีการนำงานที่เกี่ยวกับคดีพื้นบ้าน
ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้า
กำไร ซึ่งค่าธรรมเนียมเพื่อการนั้นจะถูกกำหนดโดย
กฎหมาย หรือโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ โดยจะต้องดำเนินการ
ชำระค่าธรรมเนียมตามนั้น ในขณะที่กฎหมายของ
บางประเทศ เช่น อัลจีเรีย, มาลี, ราวัลดา และตูนิเซีย
จะกล่าวถึงเพียงการชำระค่าธรรมเนียมตามจำนวนที่ได้
มีการเรียกร้อง

สำหรับบทลงโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมาย
โดยการละเมิดสิทธิใน “งานอันเกี่ยวกับคดีพื้นบ้าน” ใน
หลายๆ ประเทศนั้นมีลักษณะเหมือนกันกับการละเมิด
ลิขสิทธิ์ของผู้แต่งหนังสือ ทั้งนี้กฎหมายบางประเทศอาจ
บัญญัติการลงโทษในลักษณะพิเศษ ซึ่งโทษเหล่านั้นอาจ
ประกอบด้วย ค่าปรับ และการยึดทรัพย์สิน ซึ่งหากเป็น
กรณีที่เป็นการกระทำโดยชัดแจ้งจะมีโทษคุมขังด้วย
(WIPO, 1998)

กฎหมายลิขสิทธิ์ในหลายประเทศได้กล่าวถึงงาน
ที่ได้จัดทำขึ้นเป็นพิเศษโดยบางฉบับรวมงานศิลปะ
พื้นบ้าน (Folklore) และสิ่งต่างๆ ที่เป็นงานทางด้าน
หัตถกรรม ซึ่งกฎหมายลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้เห็นความ
จำเป็นอย่างยิ่งในการคุ้มครองช่างฝีมือทางด้านศิลปะ ซึ่ง
งานศิลปะประยุกต์ก็ได้รับความคุ้มครองในทางกฎหมาย
โดยหลายประเทศ (สมพล พรพัฒน์เลิศกุล, 2539)
ซึ่งจะได้กล่าวพอสังเขปดังต่อไปนี้

ประเทศออสเตรเลีย ได้อยู่ภายใต้อิทธิพล
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิม และทรัพย์สิน
ทางปัญญา ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากการอ้างถึงสิทธิของ
ชาวพื้นเมืองที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมของพวกตนจาก
คนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยมรดกทางวัฒนธรรม
ประกอบด้วย

- วรรณคดี การแสดง และงาน
ศิลปกรรม (รวมถึงการขับร้อง ดนตรี การเต้นรำ
การเล่นิทาน งานประเพณี สัญลักษณ์ ภาษา และ
การออกแบบ)

- วิทยาศาสตร์ เกษตรกรรม เทคโนโลยี
และความรู้เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์

- สังหาริมทรัพย์ ที่มีลักษณะเป็น
ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมทั้งหมด

- ชากกระดูกมนุษย์ และผ้าไหม

- อสังหาริมทรัพย์ที่มีลักษณะเป็น
ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (รวมถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคย
ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และสถานที่สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ ตลอดจนสถานที่ฝังศพ)

- เอกสารซึ่งเป็นมรดกของชนพื้นเมือง
เช่น จดหมายเหตุ ฟิล์ม ภาพถ่าย วิดีโอเทป หรือเครื่อง
เสียง หรือสื่อทุกประเภทที่เกี่ยวข้องแก่กรณี

ทั้งนี้ภายใต้บทบัญญัติของ Anglo - Aus-
tralian law ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรู้หรืองานสร้าง
สรรค์ทางวัฒนธรรม ซึ่งได้หมดอายุการให้ความคุ้มครอง
ตามลิขสิทธิ์ของงาน โดยได้นำมาบัญญัติไว้ในส่วนของ
“งานอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน” (Public
domain) ซึ่งไม่ว่าผู้ใดย่อมสามารถมีสิทธิที่จะใช้สอยงาน
ดังกล่าวได้ กรณีดังกล่าวได้นำไปสู่การนำภูมิปัญญาตั้ง
เดิมไปใช้ในทางที่มีขอบ หรือไม่เหมาะสม และยังเป็น
การละเมิดต่อกฎหมายจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของ
ชนพื้นเมืองดั้งเดิมอีกโสดหนึ่งด้วย เพราะเป็นการนำภูมิ
ปัญญาตั้งเดิมไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ดูแลจารีต
ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมเหล่านั้น (Scot Morris,
1998)

กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศออสเตรเลียใน
ปัจจุบันได้ให้ความคุ้มครองแก่งานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดย
คนพื้นเมืองดั้งเดิม ในแนวทางเช่นเดียวกันกับการให้
ความคุ้มครองแก่งานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยคนออสเตรเลีย
อย่างไรก็ดีได้มีข้อเสนอแนะว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของ
ออสเตรเลีย ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงในแง่ของการ
ขยายขอบเขตการให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทาง

ภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนพื้นเมือง ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าวในทุกกรณีด้วย (Scot Morris, 1998) ต่อมาในปี ค.ศ. 1981 คณะทำงานเพื่อการคุ้มครองงานศิลปกรรมพื้นเมือง ดั้งเดิมของชาวบอริจินิส ได้ให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลออสเตรเลียว่า ควรจะบัญญัติกฎหมายที่มีลักษณะพิเศษเป็นการเฉพาะแก่กรณีขึ้นมาบังคับใช้เพื่อกรณีนี้ ดังนั้น จึงได้มีการตรา Aboriginal Folklore Act ออกมาบังคับใช้ โดยมีเนื้อหาของบทบัญญัติห้ามมิให้นำสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญ เป็นความลับที่ควรปกปิดในเรื่องความเชื่อต่อความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมทางศาสนา ไปใช้กับสิ่งที่มีได้เกี่ยวกับจารีตประเพณีดั้งเดิม และห้ามมิให้กระทำการใด ๆ อันมีลักษณะเป็นการทำให้ด้อยคุณค่า ทำให้ไม่สมบูรณ์ หรือการนำไปใช้ที่จะทำให้เกิดผลร้ายต่อ ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิม นอกจากนี้ยังได้สร้างระบบการชำระค่าตอบแทนในการใช้สิทธิเมื่อนำงานศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิมไปใช้แสวงหาประโยชน์ในทางธุรกิจอีกด้วย

ในปี ค.ศ. 1989 ได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ งานศิลปะและอุตสาหกรรมงานฝีมือของชาวบอริจินิส โดยได้กล่าวถึงการบัญญัติกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในทุก ๆ เรื่องควรจะแยกออกต่างหากจากกฎหมายลิขสิทธิ์จึงจะเป็นสิ่งที่เหมาะสม ในปี ค.ศ. 1994 ได้มีการจัดทำรายงานเรื่อง “Stop the Rip offs – Intellectual Property Protection for Aboriginal and Torres Strait Islanders” ซึ่งรายงานฉบับนี้ได้เสนอแนะให้มีการแก้ไข The Aboriginal and Torres Strait Islanders Protection Act 1984 ต่อมาในปี 1995 ได้มีการนำกฎหมายดังกล่าวมาทำการทบทวนจนมั่นใจว่ามีความแข็งแกร่งเพียงพอและมีมาตรฐานเป็นที่น่าพอใจ อีกทั้งยังได้สอดแทรกหลักกฎหมายจารีตประเพณีผสมผสานไว้ ซึ่งนับว่าเป็นเจตนารมณ์สำคัญในการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองงานศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองดั้งเดิมนี้ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นกรณีพิเศษ และเป็นการเฉพาะเรื่อง (Specific sui generis) (Scot Morris, 1998)

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ตรากฎหมาย American Folklife Preservation Act ขึ้นในปี ค.ศ. 1976 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้นำไปสู่การก่อตั้ง American Folklife Center ขึ้น โดยมีการกิจในการอนุรักษ์ และนำออกแสดงซึ่งครรลองการดำเนินชีวิตของชาวอเมริกัน (American Folklife) ในด้านของจารีตประเพณีในแต่ ละภูมิภาคของประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการเรียนรู้จากปากต่อปากตามคำบอกเล่าโดยการเลียนแบบทำตามกันมา ทั้งนี้การอนุรักษ์ดังกล่าวมิได้ต้องการผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์แต่อย่างใด (Marybeth Peters, 1997) ต่อมาในปี ค.ศ. 1985 ได้มีการตีพิมพ์เป็นรูปเล่มครั้งแรก โดยใช้ชื่อว่า “Folklife Annual” อย่างไรก็ดี การจัดทำและเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวได้ดำเนินการจนถึงปี ค.ศ. 1991 เท่านั้น เนื่องจากขาดแคลนเงินทุนในการจัดทำ (Marybeth Peters, 1997)

ทั้งนี้ นักกฎหมายอเมริกันได้ตระหนักว่า บทบัญญัติของกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ให้ความคุ้มครองในประเด็นของคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นน้อยมาก (Marybeth Peters, 1997) จึงมีแนวคิดว่าการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ควรจะกระทำในรูปแบบของความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยสร้างเครือข่ายข้อมูลเกี่ยวกับงานอันเป็นคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ขึ้น ตลอดจนจัดตั้งสำนักงานเพื่อรับลงทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ อีกด้วย (Marybeth Peters, 1997)

ประเทศแคนาดา นั้นได้มีการก่อตั้งองค์กรประชาชนพื้นเมืองดั้งเดิมขึ้น โดยองค์กรนี้ได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบกฎหมายพิเศษ เพื่อให้ความเคารพต่อการจำแนกถึงความแตกต่างในด้านประเภทขององค์ความรู้ และกระบวนการทางกฎหมายที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมในการได้มาซึ่งความรู้และสิทธิอันเกี่ยวแก่กรณี ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์และความรับผิดชอบต่อการที่ได้ไปเกี่ยวพันกับขบวนการแห่งความรู้นั้น ซึ่งกรณีทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะพิเศษ และไม่เหมือนกันในแต่ละภาษาและวัฒนธรรม (Enyinna Sodienye Nwauche, 2002)

ประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้กฎหมายซึ่งได้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น (The Law for the protection of cultural properties) ได้ให้คำจำกัดความ “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” (Cultural Properties) โดยได้จำแนกไว้ 5 ประเภทคือ ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสได้ ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่เป็นของพื้นเมือง อนุสาวรีย์และสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้การกำหนดชื่อ การเลือกสรรและการลงบัญชีรายชื่อทรัพย์สินทางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่นนี้ จะอยู่ภายใต้การดำเนินการช่วยเหลือของฝ่ายการศึกษาวิทยาศาสตร์ การกีฬาและวัฒนธรรม ซึ่งสังกัดสภากาชาดปกป้องและคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (Tomoaki Fujii, 1997)

การที่ประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมขึ้นในปี ค.ศ. 1950 นั้นคงมีเหตุผลมาจากภายหลังที่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว รูปแบบการดำเนินชีวิต และทัศนคติของพลเมืองญี่ปุ่น ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบชาวตะวันตกเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งวัฒนธรรมจารีตประเพณีดั้งเดิมของญี่ปุ่นยังได้รับการดูถูกเหยียดหยามในวงกว้าง ซึ่งเป็นอันตรายต่อการสูญหายไปซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมเหล่านี้ ดังนั้นจึงได้มีความพยายามที่จะปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสได้ โดยมีการกำหนดชื่อที่ใช้เรียกขานว่า “สมบัติของชาติ” ขึ้น (National Treasures) สำหรับทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้นั้น (Intangible Cultural Properties) ก็ได้มีการกำหนดมาตรการเพื่อปกป้องคุ้มครองในรูปแบบของการมอบเงินช่วยเหลือและช่วยดำเนินการจัดท้าวัตถุศิลป์เพื่อใช้ในการสร้างงาน (Tomoaki Fujii, 1997) นอกจากนี้กฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดความหมายของคำว่า “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” ไว้ว่า หมายถึง “วัตถุหรือสิ่งที่มีลักษณะเด่นพิเศษซึ่งมีคุณค่าเหนือจิตใจ หรือมีลักษณะสำคัญในทางประวัติศาสตร์ของพลเมืองชาวญี่ปุ่น ซึ่งมีแนวโน้มที่

จะสูญหายหรือเสียหายหากไม่ได้รับการปกป้องรักษา” (Tomoaki Fujii, 1997)

นอกจากนี้ยังได้กำหนดความหมายของคำว่า “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้” (Intangible Folk – cultural properties) ไว้ว่า หมายถึง “สิ่งที่ไม่มรูปร่างไม่สามารถสัมผัสจับต้องได้ อันเกี่ยวกับการละคร ท่วงทำนองดนตรี ความสามารถในงานฝีมือ โดยเป็นสิ่งซึ่งทรงคุณค่าในทางประวัติศาสตร์และศิลปะ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตคนญี่ปุ่น รวมทั้งมารยาทและธรรมเนียมปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์กับอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพที่ได้รับ การสืบทอดกันมาแต่ดั้งเดิม ความเลื่อมใสทางศาสนา เทศกาลงานประจำปี และการแสดงศิลปพื้นเมือง” (Tomoaki Fujii, 1997)

กฎหมายต้นแบบเพื่อให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งร่างขึ้นโดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Model Law)

ในปี ค.ศ. 1982 องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้ให้ความเห็นชอบต่อร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้นำบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมาบังคับใช้ โดย เรียกว่า ‘Model Provisions for National Laws on the Protection of Expressions of Folklore Against illicit Exploitation and Other Prejudicial Actions’ ต่อมาในปี ค.ศ. 1983 จึงเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะ (Sui generis model) และพบว่าเป็นหนทางที่เหมาะสมโดยการบัญญัติกฎหมายเพื่อการนี้ (WIPO, 1998)

สำหรับหลักการพื้นฐานซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้ มีสาระสำคัญในการกำหนดดุลยภาพระหว่างการปกป้องคุ้มครองกับการต่อต้านการนำไปใช้ในทางที่ผิดซึ่งการนำออกแสดงงานอันเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือ การกำหนดดุลยภาพระหว่างความมีอิสระเสรี และการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา กับการแพร่กระจาย

งานอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (WIPO, 1998) อย่างไรก็ดี เนื่องจากการนำงานอันเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นออกแสดงหรือนำออกใช้นั้น นับเป็นรูปแบบหนึ่งในการคงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมของมนุษย์ จึงมิได้ให้การปกป้องคุ้มครองอย่างเข้มงวดหรือเฉียบขาดจนเกินไป โดยได้พิจารณาเพียงว่า ระบบการให้ความคุ้มครองจะต้องใช้ปฏิบัติได้จริงและมีประสิทธิภาพ มากกว่าจะเป็นระบบที่ยึดถือข้อเรียกร้องตามจินตนาการซึ่งมีอาจทำได้ในความเป็นจริง ทั้งนี้การให้ความคุ้มครองจะปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสภาพความเป็นอยู่ของประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (WIPO, 1998)

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้บัญญัติ รูปแบบกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองงานอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ โดยได้ให้ความหมายของ คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ใน มาตรา 2 ว่า “การแสดงออกซึ่งงานอันเป็นคติพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีส่วนประกอบ หรือมีลักษณะบ่งชี้เป็นพิเศษในด้านของงานศิลปอันเป็นประเพณีดั้งเดิม มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการพัฒนาหรือรักษาไว้โดยชุมชน หรือโดยความมีสำนึกของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

I) การแสดงออกซึ่งถ้อยคำ เช่น คติพื้นบ้าน คำกลอนพื้นบ้าน และปริศนาคำทาย

II) การแสดงออกซึ่งดนตรี เช่น ดนตรีพื้นบ้าน และเครื่องดนตรี

III) การแสดงออกโดยการแสดง เช่น ระบำพื้นเมือง การละเล่น และแบบแผนทางศิลปะ และพิธีกรรมทางศาสนา หรือการไม่ทำให้รูปแบบอันเป็นสาระสำคัญเปลี่ยนแปลงไป

IV) การแสดงออกซึ่งสามารถสัมผัสได้ เช่น ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานศิลปพื้นบ้าน โดยเฉพาะภาพวาด ภาพพิมพ์ งานแกะสลัก ประติมากรรม เครื่องปั้นดินเผา เครื่องดินเผา กระเบื้องเคลือบ งานไม้ เครื่องโลหะ เครื่องประดับ แบบการสานตะกร้า งานเย็บปักถักร้อย งานสิ่งทอ พรม งานตัดเย็บเสื้อผ้า เครื่องดนตรี และรูปแบบสถาปัตยกรรม” (Enyinna Sodienye Nwauche,

2002)

จึงเห็นได้ว่า “การนำออกแสดงซึ่งงานอันเกี่ยวกับคติพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น” (expressions of folklore) เป็นที่เข้าใจกันว่า เปรียบเสมือนผลิตภัณฑ์ซึ่งมีลักษณะบ่งชี้เป็นพิเศษในด้านของการพัฒนาความคิดทางศิลปะและวัฒนธรรม และสิ่งซึ่งสามารถรักษาไว้ได้โดยชุมชนในประเทศนั้น ๆ หรือโดยการพิจารณาถึงงานศิลปวัฒนธรรมเป็นการเฉพาะเรื่องของแต่ละชุมชน

ทั้งนี้ บุคคลิกภาพเฉพาะตัวของศิลปินผู้สร้างผลงานนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำออกแสดงซึ่งงานอันเกี่ยวกับคติพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หากได้มีการมอบให้แก่บุคคลเฉพาะรายเพื่อการพัฒนาและการทำงานออกแสดงนั้นต้องรักษาไว้ซึ่งการแสดงให้เห็นถึงแหล่งสร้างผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ซึ่งชุมชนต้องให้การยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันกับผลงานที่นำออกแสดงนั้นด้วย (WIPO, 1998)

ในประเด็นของการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ ได้มีบทบัญญัติต่อต้านการกระทำ 2 ประการคือ “การนำไปใช้ในลักษณะของการปิดบัง เพื่อแสวงหากำไร” (illicit exploitation) และ “การกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหาย” (ตามมาตรา 1) โดยการนำไปใช้ในลักษณะของการปิดบัง (บัญญัติไว้ในมาตรา 3) ซึ่งเป็นการทำให้เกิดประโยชน์ไม่ว่าจะในลักษณะใด ทั้งการตั้งใจเพื่อแสวงหากำไร และการแสวงหากำไรนอกเหนือจากขอบเขตของจารีตประเพณี หรือวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยปราศจากการมอบอำนาจโดยสมบูรณ์ของพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือโดยชุมชนที่เกี่ยวข้อง (WIPO, 1998) ทั้งนี้การนำงานซึ่งเกี่ยวข้องกับคติพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นออกแสดงและนำไปใช้นั้นจะต้องอยู่ภายใต้ “บริบทของจารีตประเพณี” (Traditional Context) ซึ่งถือเป็นกรอบวัตถุประสงค์ในการสร้างงานบนฐานการดำรงอยู่ซึ่งการใช้ของชุมชนด้วย ตัวอย่างเช่น การนำท่าเต้นรำในพิธีกรรมทางศาสนาไปใช้นั้นจะต้องนำไปใช้ภายในกรอบของจารีตประเพณี โดยการเต้นรำต้องมีลักษณะเป็นไปตามลำดับทางพิธีกรรมอีกด้วย

ทั้งนี้ชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมจะไม่ขัดขวางการนำมรดกทางจารีตประเพณี และวัฒนธรรมไปใช้ในทางประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนในแนวทางของการนำไปใช้เพื่อการเลียนแบบเพื่อพัฒนาใ้งานนั้นคงมีอยู่ต่อไป นอกจากนี้ร่างกฎหมายดังกล่าวมิได้ให้สิทธิในการนำงานดังกล่าวออกใช้โดยมิได้มีจุดประสงค์เพื่อการแสวงหากำไรในการใช้นอกเหนือไปจากจารีตประเพณีโดยมีสิทธิตามกฎหมาย หรือโดยลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น การทำเลียนแบบขึ้นใหม่โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอนุรักษ์ สงวนรักษาไว้ หรือการค้นคว้าเพื่อบันทึกไว้เป็นจดหมายเหตุ เป็นต้น (WIPO, 1998)

สำหรับบทบัญญัติในมาตรา 4 ของร่างกฎหมายฉบับนี้ได้กล่าวถึง กรณีที่ไม่จำเป็นต้องได้รับมอบอำนาจก่อนนำงานอันเกี่ยวกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นออกใช้ เช่น การนำออกใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา การนำออกใช้โดยได้แสดงให้เห็นถึงงานต้นแบบดั้งเดิม การลอกเลียนแบบเพื่อผู้แต่งจะได้นำไปสร้างงานต้นแบบดั้งเดิม และการนำงานอันเกี่ยวกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาทำให้เกิดประโยชน์โดยไม่ตั้งใจ ซึ่งในมาตรา 4 วรรคสองได้กล่าวถึง ลักษณะของ “การทำให้เกิดประโยชน์โดยมิได้ตั้งใจ” (Incidental Utiligation) แต่ก็มีได้มีรายละเอียดของวิธีการกระทำที่ถ่วงเท่าใดนัก โดยกล่าวไว้เพียงว่าหมายถึง การทำให้เป็นประโยชน์ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการรายงานผลของแนวโน้มทั่วไปตามสถานการณ์ และการทำให้เป็นประโยชน์ในสถานที่ซึ่งการนำงานเกี่ยวกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นออกแสดงนั้นตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อันเป็นสาธารณะ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ได้อ้างถึงหลักการแนวคิดในกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งได้ยินยอมให้มีการนำงานนั้นไปใช้ได้โดยอิสระ (WIPO, 1998)

นอกจากนี้ ในมาตรา 6 ของกฎหมายฉบับนี้ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่อง “การกระทำใดๆ ที่ทำให้เกิดความเสียหาย” (Other Prejudicial actions) อาทิ ต้องกระทำการใดๆ อันเป็นการบ่งชี้หรือทำให้ทราบถึงแหล่งกำเนิดของงานต้นแบบดั้งเดิม โดยอาจอ้างถึงชุมชนหรือสถานที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการไม่ยอมดำเนินการเพื่อให้เกิดการ

รับรู้ดังกล่าวถือเป็นการกระทำผิดกฎหมายและต้องถูกลงโทษ นอกจากนี้การแสวงหาประโยชน์โดยมิได้รับอนุญาตจากการนำออกแสดงซึ่งงานอันเกี่ยวกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้รวมถึงการนำออกใช้นอกเหนือไปกว่าขอบเขตที่ได้รับอนุญาตด้วย ยิ่งไปกว่านั้นยังได้กำหนดเกี่ยวกับการกระทำลวงต่อสาธารณชนโดยการสร้างงานอันเป็นรอยพิมพ์ หรือรอยประทับซึ่งเกี่ยวกับการนำออกแสดงซึ่งงานคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับมาจากชุมชน และการนำงานอันเป็นคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นออกใช้ในลักษณะของการทำให้ผิดรูปแบบไป ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมถือว่าเป็นการกระทำผิดเพราะ “เป็นการทำให้เกิดความเสียหายแก่ผลประโยชน์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง” ทั้งนี้ คำว่า “บิดเบือน” นั้น ครอบคลุมถึงการตัดทอนหรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้เกิดความเสียหาย ต่องานอันเกี่ยวกับคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย (WIPO, 1998)

อย่างไรก็ดี ในประเด็นของการมอบอำนาจเพื่อนำงานอันเป็นคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์นั้น ในบางประเทศถือว่าการนำออกแสดงซึ่งงานดังกล่าวจะต้องให้ความเคารพเสมือนเป็นสมบัติของชาติ ในขณะที่บางประเทศมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของในมรดกทางศิลปะวัฒนธรรมดังกล่าวควรได้รับการพัฒนาในชุมชนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ดังนั้นการมอบอำนาจใดๆ จึงควรจะมอบโดยชุมชนเอง ทั้งนี้การมอบอำนาจที่สมบูรณ์อาจกำหนดรูปแบบที่จำเป็นในการมอบอำนาจประกอบการตัดสินใจภายใต้หลักการของกฎหมายมหาชน

ทั้งนี้ มาตรา 9 ของกฎหมายนี้ได้บัญญัติเนื้อหาในเรื่องของ การแต่งตั้งบุคคลในการมอบอำนาจโดยสมบูรณ์ โดยในมาตรา 9 วรรคสอง ได้บัญญัติถ้อยคำว่า “เจ้าพนักงานอำนวยการ” (Supervisory authority) ซึ่ง “เจ้าพนักงาน” จะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในการกระทำใดๆ ที่มีลักษณะให้เกียรติแก่บุคคลอื่นจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามร่างกฎหมายฉบับนี้ประสบผลสำเร็จ ส่วน “พนักงานอำนวยการ” นั้น จะถูกแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อดูแล

การนำออกแสดงซึ่งงานอันเป็นคดีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละประเภท หรือการแสวงหาประโยชน์ในแต่ละกรณีที่มีความแตกต่างกัน โดยอาจจะมีสถาบันหรือหน่วยงานที่มีอยู่แล้วแต่เดิมหรือจะจัดตั้งขึ้นใหม่ก็ได้ (WIPO, 1998) เจ้าพนักงานอำนาจการมีอำนาจที่จะกำหนดค่าธรรมเนียมในการมอบอำนาจเพื่อการใช้ประโยชน์ หรือให้ความเห็นชอบในการกำหนดค่าธรรมเนียมแต่ละประเภท ซึ่งกรณีนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 10 ทั้งนี้การตัดสินใจใดๆ ของเจ้าพนักงานนั้นสามารถอุทธรณ์ได้ โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 10 วรรคสาม และมาตรา 11 วรรคหนึ่ง (WIPO, 1998)

ในกรณีที่ชุมชนเป็นผู้ให้อนุญาต หรือปกป้องการใช้ประโยชน์ในการนำออกแสดงซึ่งงานอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะที่เป็นเจ้าของ ในการนี้ชุมชนย่อมมีอำนาจที่จะตัดสินใจได้โดยอิสระโดยมีจำต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงานอำนาจการในการดำเนินการที่เกี่ยวกับสิทธิอันแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดีการมอบอำนาจนั้น สามารถกระทำได้ทั้งโดยวาจา และเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับในประเด็นของการจัดเก็บค่าธรรมเนียมนั้น หากเกิดความคลุมเครือในวัตถุประสงค์ของการนำออกใช้กับการจัดเก็บ ค่าธรรมเนียมแล้วเช่นนี้จะให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ (WIPO, 1998)

ร่างกฎหมายฉบับนี้ได้มีบทกำหนดโทษ ซึ่งได้บัญญัติไว้สำหรับการกระทำความผิดแต่ละประเภท โดยได้บัญญัติเป็นบทลงโทษทางอาญา ทั้งนี้ได้กำหนดบทลงโทษที่เป็นไปได้ 2 ลักษณะ คือ โทษปรับ และจำคุก ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิด สำหรับการยึดทรัพย์ หรือมาตรการอื่นที่คล้ายคลึงกันไม่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นภายใต้บทบังคับของกฎหมายฉบับนี้ อย่างไรก็ตามอาจมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวได้ เช่น การยึดทรัพย์อาจนำมาบัญญัติเป็นมาตรการทางกฎหมายประการหนึ่งได้ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละประเทศ (WIPO, 1998)

สรุป

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการหาแนวทางในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะผ้าทอพื้นเมืองเพื่อมิให้สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของลายผ้าดั้งเดิม ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่ได้สั่งสมมาในอดีตนับเป็นสิ่งจำเป็นเพราะหากนำมาปรุงแต่งอย่างไม่เหมาะสมจะทำให้ทุกอย่างดูเป็นไทยอย่างฉาบฉวย อีกทั้งยังเป็นการลดความทรงคุณค่าในเนื้องาน เช่น การนำลายทอผ้าไหมมัดหมี่มาทำเป็นผ้าพิมพ์ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของชาติและถูกกลืนศิลปะประจำชาติที่มีมาแต่เดิมในที่สุด ดังนั้นจึงควรหาแนวทางการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งควรมีสาระสำคัญของข้อกำหนดดังนี้

1. กำหนดค่านิยมของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชัดเจน
2. กำหนดประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้รับความคุ้มครอง
3. กำหนดลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติ
4. กำหนดการขึ้นทะเบียนงานที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. กำหนดเงื่อนไขแห่งการให้ความคุ้มครอง
6. กำหนดลักษณะการกระทำซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดกฎหมายต่องานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว เช่น การดัดแปลงการทำซ้ำ นำออกแสดงโดยมิได้รับอนุญาต เป็นต้น
7. กำหนดช้อยกเว้นในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้โดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย เช่น การนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย เป็นต้น
8. กำหนดเงินค่าธรรมเนียม และข้อตกลงในการแบ่งปันผลประโยชน์ในการนำงานซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์
9. กำหนดสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการ และรักษาผลประโยชน์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
10. กำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับกองทุนคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น
11. กำหนดการจัดตั้งคณะกรรมการภูมิปัญญาท้องถิ่น

12. กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายนี้

13. กำหนดสิทธิในการอุทธรณ์ คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายฉบับนี้

14. กำหนดขั้นตอนการดำเนินการเพื่อได้รับความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย เช่น การฟ้องคดี การไกล่เกลี่ย ประนีประนอม และอายุความ

15. กำหนดบทลงโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญา

16. กำหนดแนวทางการส่งเสริม และอนุรักษ์การสืบทอดช่างฝีมือพื้นบ้าน เพื่อป้องกันปัญหาการบิดเบือนคุณค่าในแรงงานอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรกำหนดคำนิยามศัพท์ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง “พื้นความรู้ วิธีการ ความสามารถในงานฝีมือ หรือเทคโนโลยีที่มีการสืบทอดกันมาซึ่งมีลักษณะบ่งชี้เป็นพิเศษในด้านของศิลปะอันเป็นประเพณีดั้งเดิม มรดกทางวัฒนธรรม และมีคุณค่าเหนือจิตใจหรือมีลักษณะสำคัญในทางประวัติศาสตร์ของพลเมืองชาวไทย ซึ่งมีแนวโน้มที่จะสูญหายหรือเสียหายหากไม่ได้รับการปกป้องรักษา อันได้แก่

(1) การแสดงออกซึ่งถ้อยคำ เช่น คติพื้นบ้าน คำกลอนพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย

(2) การแสดงออกซึ่งดนตรี เช่น ดนตรีพื้นบ้าน และเครื่องดนตรี

(3) การแสดงออกโดยการแสดง เช่น ระบำพื้นเมือง การละเล่น และแบบแผนทางศิลปะ พิธีกรรมทางศาสนา หรือการไม่ทำให้รูปแบบอันเป็นสาระสำคัญเปลี่ยนแปลงไป

(4) การแสดงออกซึ่งสามารถสัมผัสได้ เช่น ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานศิลปะพื้นบ้าน โดยเฉพาะภาพวาด ภาพพิมพ์ งานแกะสลัก ประติมากรรม เครื่องปั้นดินเผา กระเบื้องเคลือบ งานไม้ เครื่องโลหะ เครื่องประดับ เครื่องจักสาน เครื่องนุ่งห่ม งานเย็บปักถักร้อย งานสิ่งทอพื้นบ้าน ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองดั้งเดิม พรหม งานตัดเย็บเสื้อผ้า รูปแบบสถาปัตยกรรมและที่อยู่อาศัย ตลอดจนการประกอบอาชีพที่ได้รับการสืบทอดกันมาแต่

ดั้งเดิม รวมทั้งมารยาทและธรรมเนียมปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์กับอาหารการกิน”

2. ควรมีการศึกษาถึงสาระสำคัญและรายละเอียดของบทบัญญัติกฎหมายเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ทั้งนี้ควรมีลักษณะเฉพาะเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีลักษณะเพื่อการอนุรักษ์แต่ไม่หวงกันสำหรับการเรียนรู้โดยคนไทยด้วยกันเอง

บรรณานุกรม

จักรกฤษ ควรวจน์. 2543. “กฎหมายลักษณะเฉพาะเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพและส่งเสริมคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น,” บทบัณฑิตย. เล่ม 56. หน้า 26-68. กรุงเทพฯ.

ประไพ เจริญบุญ. 2540. การผสมผสานวัฒนธรรมไทย-ลาว และชาวไทย-เขมร ในพิธีมังกีวลงจองโต บ้านดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

โรงเรียนสวนบุญญูปถัมภ์ ลำพูน. “ความหมายของคำว่า “โบราณวัตถุ,” โบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญของไทย. 4 กรกฎาคม 2546. <<http://www.suanboon.ac.th/stuweb/web502/mean.html>> 6 มีนาคม 2547.

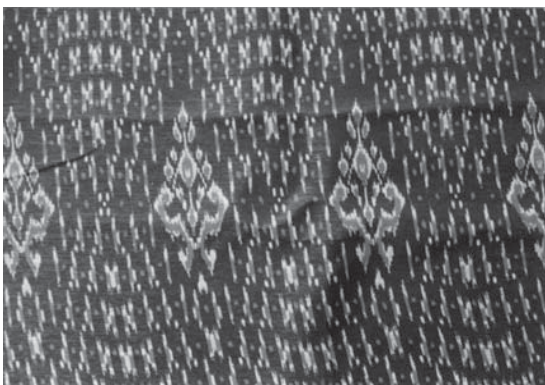
วราพรพรรณ ชัยชนะศิริ. 2542. วิวัฒนาการทอผ้าชนิดบ้านคำพระ อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

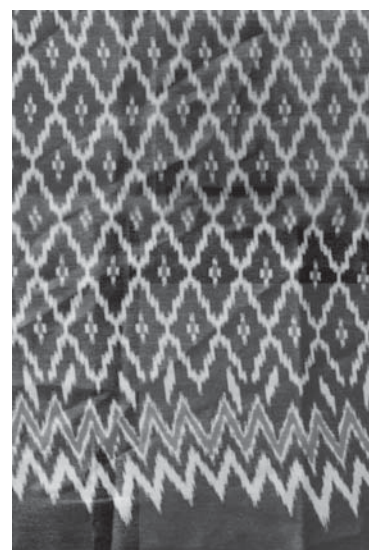
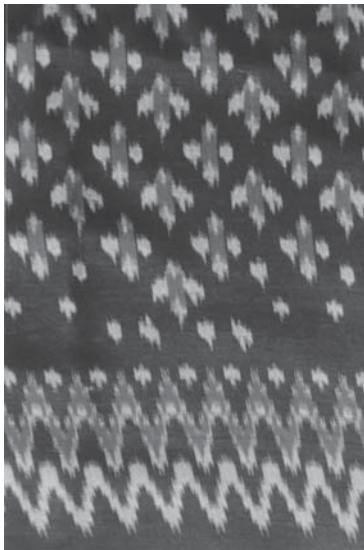
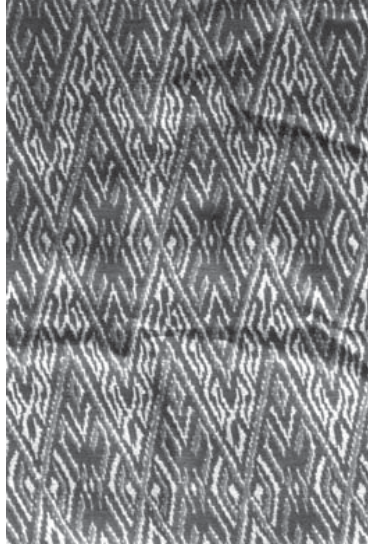
วิทยา วิชาเรื่อง. 2543. ศักยภาพของสตรีในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศยามล ไกรยูรวงศ์. 2541. (ร่าง) งานวิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายและนโยบายในการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและทรัพยากรพันธุกรรม. โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ได้รับการสนับสนุน

- จากมูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา พ.ศ. 2541.
- สมพล พรพัฒน์เลิศกุล. 2539. งานอันเป็นวัตถุแห่ง ลิขสิทธิ์. วิทยานิพนธ์ น.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Enyinna Sodienye Nwauche. 2002. "A Critical Evaluation of the Provisions of Nigerian Copyright Law for Folklore," **IIC International Review of industrial Property and Copyright Law**. 5(33): 559-605.
- Marybeth Peters. 1997. "Legal Means of Protection of Expressions of Folklore in National Legislation : Protection of the Collections of Expressions of Folklore : the Role of Libraries and Archives.," **UNESCO - WIPO World Forum, Phuket**. Washington, D.C. : 145-149.
- Scot Morris. 1998. "The Protection of Folklore : The Australian Experience," **Intellectual Property in Asia and the Pacific a Quarterly journal of the World Intellectual Property Organization WIPO Publication**. 435(58) : 28-35.
- Tomoaki Fujii. 1997. "Protection of those Who Make Available and of those Who Collect Expressions of Folklore.' **UNESCO - WIPO World Forum, Phuket**. Washington, D.C. : 131-136.
- WIPO. 1998. "The Protection of Expressions of Folklore : the Attempts at International Level.," **Intellectual Property in Asia and the Pacific a Quarterly Journal of the World Intellectual Property Organization WIPO Publication**. 435(56/57) : 44-54.

ตัวอย่างผ้าพิมพ์เลียนแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ซึ่งนำเข้าจากฝั่งลาว
โดยวางขายที่ตลาดท่าเสด็จ จังหวัดหนองคาย (เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1-6 มิถุนายน 2546)

ตัวอย่างผ้าพิมพ์เลียนแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ซึ่งนำเข้ามาจากฝั่งลาว
โดยวางขายที่ตลาดท่าเสด็จ จังหวัดหนองคาย (เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1-6 มิถุนายน 2546)